

A költségvetési csalások mai jellemzői – szükségyszerű szervezettség, vagy konstruált „szervezetiség”?

Contemporary Budget Fraud – Functional Organization or Legally Constructed Criminal Enterprise?

Tóth Mihály

Prof. Dr. DSc., professor emeritus
HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont,
Jogtudományi Intézet
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
toth.mihaly@kre.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a szervezeten elkövetett költségvetési csalásokra vonatkozó jogi szabályozás áttekintése, a gyakori törvényi változások nyomán alakuló bírói gyakorlat kritikája, valamint néhány, ezek alapján megfogalmazható javaslat vázolása.

Módszertan: Rövid történeti visszatekintést követően az elemzés a bünszervezet egyes fogalmi elemeinek – különösen a „hierarchikus struktúrának” és a „konspiratív működésnek” – aktuális vizsgálatára, továbbá e fogalmak bírói értelmezésének értékelésére összpontosít. A szerző számos, véletlenszerűen kiválasztott, bünszervezeti keretek között megvalósított költségvetési csalás miatt indult ügyben hozott ítélet megállapításait szembesíti a jogalkotás céljával és megfogalmazza következtetéseit.

Megállapítások: A jelenlegi jogi szabályozás hosszú és bonyolult úton alakult ki; ennek ellenére máig nem sikerült egyértelműen elkülöníteni a bünszervezetben, illetve a bünszövetségben elkövetett, évente sok milliárd forint kárt okozó, de a szervezettség különböző szintjeit mutató költségvetési csalásokat. A bírói gyakorlat az esetek jelentős részében súlyosabb, bünszervezeti elkövetési

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2025. 07. 26. Átdolgozás: 2025. 09. 05.
Elfogadás: 2025. 09. 11.

formaként kezeli az ügyeket, még akkor is, ha elméleti és gyakorlati szempontból elegendő lenne a szervezettség enyhébb fokának megállapítása. A tanulmányban megfogalmazott ajánlások megfontolása a vádlottak együttműködési készségének növelését, a bűnös úton szerzett vagyon nagyobb arányú visszaszerzését és eredményesebb jóvátételt eredményezhetne.

Érték: A tanulmány felvetései és javaslatai hozzájárulhatnak az ítélkezési gyakorlat egységességéhez, valamint a jogbiztonság, az arányosság és a szubsidiaritás büntetőjogi elveinek erősítéséhez. A represszív szankciók és a helyreállító intézkedések megfelelő arányának kialakítása elősegítheti a költségvetés hatékonyabb védelmét.

Kulcsszavak: bünszervezet, bünszövetség, költségvetési csalás, Kúria

Abstract

Aim: This study aims to review the legal framework regulating organized budgetary fraud, critique the evolving judicial practice shaped by frequent legislative changes, and outline several recommendations based on these observations.

Methodology: Following a brief historical overview, the analysis examines key conceptual elements of criminal organizations — specifically “hierarchical structure” and “conspiratorial operation” — and evaluates their interpretation in judicial practice. The author compares findings from twenty randomly selected court decisions concerning budgetary fraud prosecuted under organized crime legislation with the aims and requirements of the legislation, and draws conclusions accordingly.

Findings: The current legal framework has evolved through a long and winding path; however, it still fails to clearly differentiate between budgetary fraud committed as part of a criminal organization and that committed through criminal conspiracy, despite both causing multi-billion-forint damages to the national budget annually. Judicial practice tends to classify many such cases as involving organized crime, even when, from both theoretical and practical perspectives, attributing a less severe form of organized involvement would be more appropriate. The recommendations at the end of the study suggest that enhancing defendants’ willingness to cooperate could lead to more effective recovery of illicit assets and better support for reparative claims.

Value: The proposals raised in this study may contribute to greater consistency in judicial decision-making, reinforcing the principles of legal certainty, proportionality, and subsidiarity in criminal law. Proper balancing of repressive sanctions and restorative measures could also enhance the protection of the national budget.

Keywords: criminal organization, criminal conspiracy, budget fraud, Curia (Supreme Court of Hungary)

Hosszú, kanyargós út

Kriminológiai közhely, hogy a szervezett bűnözés nem a harmadik évezred jelensége; az individuális kereteken túllépő, többes elkövetés súlyosabb értékelésének gyökerei évszázados múltra tekintenek vissza.

Kezdetben azonban a társas bűnelkövetési alakzatok veszélyessége nem a munkamegosztásban, a bűnözői feladatok kapcsolódásában, egymást kiegészítő voltában mutatkozott meg, az ilyen elkövetések súlyát sokáig inkább jellemzően fosztogató, rabló útonállók garázdalkodásainak egymást erősítő, s az esetleges ellenállás kilátástalanságát célzó, vagy eredményesebben megtörő hatása – tehát önmagában a többes elkövetés lenyűgöző hatása – jelentette. A 18. század végétől a hazai jogirodalomban már ezek formáinak megítélésében megjelent bizonyos különbségtétel az alkalmi, illetve a tartósan bűnözésre berendezkedett társulatok között (Tóth, 2015).

Később fokozatosan alakultak ki a szervezettségnek a feladatok előzetes megosztásában, az elkövetést előkészítő, abban részes és azt követő, egymástól elkülönülő szintjei is. Ebben a bűnözés intellektuálisabb formáinak térnyerése is szerepet játszott.

Angyal Pál már 1915-ben rámutatott: „*A régi rablóbandák kivesztek, de helyüket elfoglalták a nagy nemzetközi rablószövetségek, melyek nem erőszakkal, hanem furfanggal és mindenestre több sikerrel kaparintanak meg sokszor igen tekintélyes értékeket. Hatalmas szervezetben működnek és meghatározott program szerint dolgoznak, melynek minden részlete a legnagyobb aprólékossággal van kidolgozva. Vannak külön nyomozó, terepvizsgáló közegeik, valamint működő tagjaik és orgazdáik. Ha egy közülük kézre kerül, az társait soha el nem árulja, viszont ezek amazit lehetőleg segítik.*” (Angyal, 1915).

A magyar Btk. azonban ennek a konzekvenciáit sokáig nem vonta le. Az előzetes megállapodáson túlmutató szervezettség kiemelt figyelembevétele a Csemegi kódexben még csak a „rabló- vagy tolvajszövetség” súlyosabb büntetésének előírására korlátozódott.¹

¹ 1878. évi V. tc. 336. § 6. pont. A Kúria korabeli értelmezése szerint ez „több olyan egyén szövetkezését tételezi fel, kik vagy már azelőtt együtt vagy másokkal számos lopást véghezvittek és így szokásos tolvajoknak tekintendők, vagy legalább nem egy, hanem határozatlan számú lopás elkövetésére állottak össze.” (Büntetőjog Tára XXXIV. kötet 204. döntvény).

A „bűnszövetség” – mint a mai fogalomnak lényegében megfelelő első általánosabb szervezett elkövetési forma – az 1950. évi 24. sz. tvr.-rel került a büntetőjogi rendelkezéseink közé, az 1961. évi V. törvény csupán a szóhasználaton változtatott, a „szövetkezetet” „szövetségre” cserélve.

Losonczy István ezt az elkövetési formát már a múlt század 60-as éveinek elején kevesellte: *„Meg kellene fontolni, nem volna-e helyes készülő büntető törvénykönyvünkbe olyan rendelkezést felvenni, amely fokozott védelmet nyújtana a bűnszervezetben, bandában történő bűnelkövetéssel szemben, figyelemmel arra, hogy ez a társadalomra fokozott veszélyességi! bűnelkövetési mód hazánkban is elharapózhat.”* (Losonczy, 1960).

Ekkor már bizonyos jelei voltak annak, hogy a szervezettség – ha változatlanul főként a tulajdon elleni bűncselekmények körében is – egyre szélesebb spektrumot érinthet.

Többek között Katona Géza (2000), később Korinek László (2013) mutatott rá, hogy a múlt század hatvanas éveitől például a lakásbetörések, majd a gépkocsilopások már egyfajta munkamegosztáson alapuló és fokozatosan erősödő szervezettséget mutattak.

Szervezett gazdasági bűnözésnek (tehát a nem alapvetően statikus viszonyokat sértő, hanem a gazdálkodás dinamikus folyamatához kötődő tervszerű kriminalitásnak) ebben az időszakban még nem voltak kézzelfogható jelei. Jellemző, hogy az adócsalás bűncselekményét a két korábbi Btk. (1961. évi V. és 1978. évi IV. törvény) évtizedekig csak az értékhatárra tekintettel fenyegette súlyosabb büntetéssel. A költségvetés megkárosítása a gazdálkodás állami-szövetkezeti keretei között individuális bűnözési forma maradt.

A bűnszervezet első fogalma a büntető törvényben 1997-ben jelent meg,² de csak tizenhat bűncselekmény súlyosabban minősülő alakzataként. Ezek között már szerepelt az adócsalás is [1978. évi IV. tv. (4) bekezdés b) pont], ami bűnszövetségben továbbra sem, csak az annak súlyosabb formájaként szabályozott bűnszervezeti keretek között volt elkövethető. (Ma már érdekes szembesülnünk azzal a ténnyel, hogy eszerint az adócsalás, mint a költségvetést károsító legjellemzőbb bűncselekmény hosszú ideig a magasabb értékhatárokon kívül csak a súlyosabb szervezeti forma keretében történő elkövetés mellett érdemelt szigorúbb megítélést.)

A bűnszervezet fogalmának és következményeinek további, jóval gyakoribb változásai már legújabb korunk termékei. A fogalmat már beiktatása után egy évvel később átalakították,³ majd a speciális bűnszövetséget 2002 tavaszától

2 1997. évi LXXIII. törvény: bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan munkamegosztáson alapuló bűnszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés.

3 1998. évi LXXXVII. törvény: bűncselekmények rendszeres elkövetése révén, haszonszerzés végett létrejött olyan bűnszövetség, amely feladatmegosztáson, alá-fölrendeltségi rendszeren és személyi kapcsolatokon nyugvó szerepvállalásokon alapul.

felváltotta a speciális csoport.⁴ A bünszervezeti értékelés ezzel egyidejűleg általános részi kategóriává vált, így azóta elvileg bármely szándékos bűncselekmény megvalósítható bünszervezeti keretek között, igen súlyos következmények terhével. Tíz évvel később, 2012-től létrejött a nagy olvasztótégely, a költségvetési csalás bűncselekménye, s a bünszervezeti elkövetése mellett minősített esetként büntetendővé vált a bűncselekmény bünszövetségben történő elkövetése is.⁵

E gyakran „botladozó” módosítások közös jellemzője – bár utólag könnyű okosnak lenni – a kriminalitás struktúrájában és jellemző vonásaiban történő változások sokszor megkésett követése.

2019-től a bünszervezet fogalmi körében újabb tartalmi változás történt,⁶ ami a továbbra is az alapvetően inkább kriminológiai, mint büntetőjogi fogalmak többrétegű értelmezésének nehézségei következtében nem csökkentette (jóllehet esetenként formalizálta) az alkalmazási nehézségeket. Az ennek nyomán alakuló gyakorlat egyes kérdései ezért a továbbiakban valamelyest részletesebb vizsgálatot igényelnek.

Előtte azonban – most már szűkebb témánknak megfelelően a költségvetési csalás (lassan másfél évtizede „olvasztótégellyé” vált) bűncselekményének keretei között maradván – lássunk néhány számszerű adatot.

Az ügyek aránya és a bűncselekmények következménye

Az ismertté vált költségvetési csalások körében azoknak az ügyeknek az arányáról, amelyekben a nyomozás bünszervezet tagjaként elkövetett bűncselekmény miatti elítéléssel zárult, nem rendelkezünk teljesen pontos adatokkal. Bizonyos következtetések azonban egyes statisztikákból levonhatók. Az utóbbi évek néhány jellemző adatát szemléltetve a következő képet kapjuk.

4 2001. évi CXXI. törvény: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

5 2011. évi LXIII. törvény.

6 2019. évi LXVI. törvény: legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratívan működő csoport, amelynek célja ötévi, vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Jellemző, hogy átpolitizált társadalmunkban ennek kapcsán az is felvetődött, hogy ezt a „testidegen” költségvetési törvényben szinte elrejtett módosítást nem a szakma sürgető igénye, hanem egyes frekvenciált személyek elkövetései enyhébb megítélésének igénye alapozta meg.

1. számú táblázat

Befejezett költségvetési családi ügyek, vádemelések és súlyosabb minősítésű vádemelések száma és aránya (2019–2023)

	2019	2020	2021	2022	2023
Összes, az év során befejezett nyomozás költségvetési családi ügyekben					
	1503	1061	1175	1189	1041
Ezek közül a vádemeléssel befejezett költségvetési családi ügy					
Btk. 396. § (1)-(5) bekezdés	795	657	592	604	579
Az összes vádemeléssel befejezett költségvetési családi ügyek közül a súlyosabb minősítésű ügyekben történt vádemelések száma és ezek vádemeléseken belüli aránya					
Btk. 396. § (4) és (5) bekezdés	93 (12%)	101 (15%)	142 (23%)	193 (31%)	243 (41%)

Forrás. Legfőbb Ügyészség, NAV Bűnügyi Igazgatósága adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

Látható, hogy míg az összes befejezett nyomozások száma öt év alatt nem sokat változott, ugyanebben az időszakban a vádemelésekkel befejezett összes ügyet tekintve egyletesen csökkenő tendencia volt megállapítható. Ezeken belül azonban a legsúlyosabb alakzatok miatti vádemelések száma és aránya évről évre folyamatosan és jelentősen nőtt (öt év alatt közel négyszeresére). Ebben a folyamatban az alapeset értékhatárának 2021-től történő emelése is szerepet játszhatott,⁷ de valószínűsíthető az az egyébként helyes tendencia is, hogy a nyomozások során elsősorban a pótlékokkal és bírságokkal már nem kezelhető, egyre súlyosabb elkövetési formákra koncentráltak, jóval többre nincs is bűnüldözési kapacitás. (Bizonyos súly szerinti szelekció jelei tehát – jóllehet ennek törvényi alapjai hiányoznak – a bűncselekmény gyanúját igazoló eljárások megindítását tekintve is valószínűsíthetők.)

Ami a jéghegy csúcsát illeti: a Legfőbb Ügyészség megvizsgálta az összes 2023. január 1. és december 31. közötti bünszervezeti keretek között megvalósított költségvetési csalás miatt vádemeléssel zárult ügyet.⁸ Az év során 35 ilyen ügy volt, ami 1115 (ügyenként átlagosan mintegy 30) terheltet és 2595 bűncselekményt jelentett. Minthogy a deliktum törvényi egységbe foglalja a költségvetést károsító bűncselekményeket, a nagyszámú bűncselekmény nyilván további deliktumok bűnhalmazata, elsősorban nyilván okirat-hamisítások eredménye. A 35 ügyből 8 határon átnyúló bűncselekmény volt.

⁷ 2020. XLIII. törvény 58. § 18.pont.

⁸ Az ennek kapcsán közzétett adatok forrása Péceli Ádám: A bünszervezetben elkövetett költségvetési csalások az ügyészség gyakorlatában című előadása a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Tudományos Tanácsa által 2025. június 24-én tartott konferencián.

Mindebből az a következtetés is levonható, hogy – a bünszervezeti elkövetés 2023-as arányait bizonyos nagyvonalúsággal öt évre kivetítve, és ügynként csak (a mára egyébként szinte mindennapossá vált) 500 millió fölötti vagyoni hátrányt feltételezve⁹ – az összes vádemeléssel befejezett legsúlyosabb minősítésű ügy mintegy harmadában kerülhetett sor bünszervezet keretében elkövetett cselekmények miatti vádemelésre. Egyetlen év alatt, 2003-ban ezek a büncselekmények 60,3 milliárd forint vagyoni hátrányt okoztak, közel 90%-ukat áfa adónemben. Az okozott hátrány 28%-át sikerült nagyrészt zár alá vétellel és lefoglalással biztosítani.¹⁰

Befejezetlen kísérlet az akut minősítési problémák megoldására

2012-től tehát a költségvetési csalás egyaránt megvalósítható bünszövetségben és bünszervezet tagjaként is, s legalább három elkövető esetén, szinte kézenfekvő volta okán nem sokra megyünk azzal az elsődleges elhatárolási kritériummal, hogy bünszövetség megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha bünszervezet nem jött létre [Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pont].

A gyakorlatban a két fogalom konkurenciája az egyébként aggálytalanabbul felvethető bünszövetség háttérbe szorulását eredményezte. Okkal fogalmazódtak meg bírálatok a bünszervezet fogalmának folyamatos kiterjesztő értelmezése miatt (például Gellér & Bárányos, 2019). Ezért a jogalkotó – mint már korábban utaltunk rá – kinyilvánította azt a szándékát, hogy a két szervezett bűnelkövetési formát a bünszervezet kritériumainak szigorításával, egzaktabb módon próbálja elhatárolni.

Ennek jegyében 2019-től a csoportos elkövetés, a tartósság és a súlyos célzat változatlansága mellett, az összehangoltság kritériuma kimaradt, megjelent viszont a hierarchikus szervezettség és a konspiráció követelménye. A két, nem teljesen új fogalom értelmezésének egyes kérdései a jogirodalomban már szinte a módosítás hatályba lépésével egyidejűleg felmerültek (Nagycsenki, 2021). A változtatástól – amint az előterjesztéshez fűzött indokolás is egyértelműen hangsúlyozza – a fogalom pontosítását, valamint hatókörének szűkülését remélték, és lényegében azt is kellett volna eredményeznie, jöllehet a régi-új fogalmak korábbi összetevőkhöz való viszonyának pontos megmagyarázása a „befejezetlen

9 A 396. § (5) bekezdésébe ütköző (legsúlyosabb) büncselekmények miatti vádemelések száma a 2019 és 2023 közötti öt évben folyamatosan növekedett (33, 44, 68, 92, 128), összesen 365 volt.

10 A NAV Bűnügyi Igazgatósága évek óta ennél nagyobb kárbiztosítási mutatót közöl, ami az utóbbi években eléri vagy meghaladja a 100%-ot, ami – tiszteltetben tartva az erőfeszítéseket – inkább látványos, mint érdemi (Tóth, 2024).

kísérlet” szintjén maradt. Az biztosan tudható volt, hogy a változtatásra nyilvánvalóan nem általában szervezettség dekriminalizálása érdekében került sor, hiszen a bünszervezeti fogalom kereteinek határozottabb kijelölésére irányuló törekvés a bünszövetség fogalomrendszerét nem érintette.¹¹ Ám minden jel arra mutat, hogy ez a jogalkotói szándék egészen a mai napig nehezen tör utat magának. A módosítás ellenére lényegében változatlan gyakorlat bizonyos következetlenségeit többen szóvá tették – ki óvatosabban, ki határozottabban –, nem sok eredménnyel (Molnár, 2022; Gál, 2020; Fodor, 2025).

Ennek oka jórészt abban keresendő, hogy a Kúria s részben a Legfőbb Ügyészség sem értett egyet azzal, hogy a módosítás valóban érdemi változással járt, s alkalmas a vázolt célok elérésére. A legfelsőbb bírói fórum Büntető Kollégiuma a törvénymódosításra annak idején szinte rögtön reagált: 2019. október 10-én tanácselnöki értekezleten értelmezte az új bünszervezet-fogalmat.

Az ott kialakított álláspont szerint „a fogalom megváltozása nem jelenti szükségképpen a jogalkalmazói újragondolást. A Kúria egyetértett a Legfőbb Ügyészség álláspontjával, mely szerint már egy résztvevő szervezői, koordináló és irányító szerepét alátámasztó adat megléte is olyan alá-fölérendeltségi viszonyt jelenthet, amely megalapozhatja az új definíció szerint is a bünszervezet megállapítását. Így a hierarchikus szervezettségnek nem feltétele, hogy a bünszervezet összes résztvevője a szervezet hierarchiájában elhelyezett legyen.”¹²

11 A 2019. évi LXVI. törvény 107. §-hoz fűzött indokolás szerint: „Az elkövetők közötti olyan szervezett elkövetésre, amely több bűncselekmény elkövetésére irányul, de a szervezett bűnözésre jellemző alá-fölérendeltségi viszonyt, munkamegosztást, konspiratív kapcsolatrendszert nem tartalmaz, a hatályos törvény a bünszövetség fogalmát rendelné alkalmazni. A bünszövetségben történő bűnelkövetés, mint minősítő körülmény a különös részi tényállásoknál megjelenik, súlyosabb büntetési tételt rendelve, ugyanakkor teljes körűen meghagyva a bírói büntetéskiszabás teljes eszköztárát. A jelenlegi joggyakorlatnak a nem kívánt hatása, hogy a bünszervezet és a bünszövetség fogalma között nem tesz tartalmi különbséget és a bünszervezet jogkövetkezményeit alkalmazza azon esetekre is, amelyek a jogalkotó szándéka szerint a bünszövetségben elkövetett bűncselekményként lennének büntetendőek, egyúttal a bünszövetség fogalmát kiüresítve.”

12 A dolog mögött egyébként bizonyos presztízsharc gyanúja is felsejlett, minthogy a jogalkotó a módosító jogszabály indoklásában „törvényrontónak” minősítette a módosítást megelőző kúriai és táblai gyakorlatot, amit a legfelsőbb bírói fórum egy határozatában később azzal utasított vissza, hogy a törvényhozó viszont „soha meg nem kívánt” és „tudatosan mellőzött” kritériumokat kért számon a gyakorlaton (Kúria Bfv. 1200/2019.).

A probléma gyökerei részben abban a régi dilemmában keresendők, hogy a kriminológia minél több, s művelői által nem is mindig teljesen azonos módon értelmezett ismérvet igyekszik egy definícióba beleygőmöszölni, mert gyakran csak ilyen kazuisztikával képes egy bonyolult, összetett jelenség változatait leírni, a büntetőjognak ezzel szemben mindig be kell érnie az egyértelműen meghatározható és a törvény értelmező rendelkezéseivel lehetőleg meg is határozott, feltétlenül szükséges, de egyben elégséges fogalmakkal.

Bócz Endre emellett rámutatott: „[m]íg a kriminológiai definícióknál a törekvés az, hogy a meghatározás minél pontosabban igazodjék azokhoz a leírásokhoz, amelyeket a fogalomkörbe tartozó egyedi jelenségekről adtak, s amelyekből (nem teljes indukció révén, absztrakcióval) a tudományos (vagy annak szánt) kriminológiai fogalom, illetve annak meghatározása született, addig a jogi természetű meghatározások valójában akarat-kijelentések, melyeknek nem elsődleges és feltétlenül célja, hogy a létezőhöz igazodjanak.” (Bócz, 2008). A bünszervezet meghatározása és értelmezése kapcsán már lassan hosszú évtizedek óta ennek a dilemmának a csapdájában vergődünk.

Az okfejtés rövidesen több „precedensképesnek” minősített határozatban is megjelent.¹³

Ez a későbbi ítéletekben is rendre idézett gondolatmenet azonban nem meggyőző.

A definíció nem egyes tagok közötti „hierarchikus kapcsolat”, hanem „hierarchikusan szervezett csoport” követelményét fogalmazza meg. Abban pedig egységes a gyakorlat, hogy a bünszervezeti elkövetés megállapításához szükséges ismérveknek nem bizonyos terheltek magatartásában, hanem a bűnözői csoportnak, a szervezet egészének tevékenységében kell jelentkeznie. Ám ha ez így van, akkor egyes csoporttagok közötti kapcsolat szerinti tevékenység nem azonosítható a csoport egészének alá-fölérendeltségi viszonyon alapuló folyamatos működésével. A „hierarchikus szervezettség” helyes értelmezés szerint egy tagolt és több, legalább két szint közötti tartós alá-fölérendeltséget feltételező, tudatosan működtetett struktúra, „személyösszesség” létét feltételezi. A bünszervezet-fogalom hatókörét szűkíteni próbáló jogalkotói szándék nyilván nem az volt, hogy e csoportképző ismerv helyett érjük be azzal, ha a működés során egyes csoporttagok között olyan kapcsolati viszony mutatható ki, ami a munkamegosztásból adódóan bizonyos feladatok kijelölését és végrehajtását dekoncentrálja. (Ráadásul lehetséges az is, hogy mindez kölcsönösen, változó összetételben történik.) A szervezettség alapját képező munkamegosztás szükségképpen egyes teendők meghatározásával járhat, ettől azonban még nincs szó csoportszintű „hierarchiáról”. Tegyük fel a kérdést: tényleg hierarchikusan szervezett az a csoport is, amelyben akár a csoporttagok többségének „nem szükséges elhelyezkednie” a tudatos szintkülönbségek rendszerében? További problémákat vethet fel mindez a kisebb, illetve nagyobb létszámú „csoportok” megítélése esetében. Az mindemellett világos, hogy az esetleg nem feltétlenül „hierarchikus” kapcsolatrendszer a tagok egy része esetén a bünszövetség kritériumainak a legtöbb esetben minden további nélkül megfelelhet. A bünszövetség például kapcsolódhat (nem is mindig feltétlenül azonos) értékesítési láncolatokhoz, de ettől nem válik feltétlenül az egész viszonyrendszer bünszervezetté. A bünszervezet rendszerszintűen működő, célorientált állandó „csápjai” nem ugyanazon az alapon dolgoznak, mint a kitervelt bűnözés sikerét célzó, gyakran akár átmeneti, de legalábbis változó közreműködők.

A fogalom másik új elemét, a konspiratív működést tekintve a Kúria tanácselnöki értekezlete még úgy foglalt állást, hogy az „*legtöbbször a korábbi fogalom összehangolt működés keretében értelmezhető, abban az esetben, ha a bünszervezet*

13 Például Kúria Bhar. 571/2019., Kúria Bfv. 572/2020., Kúria Bfv. 14/2021., Kúria Bfv.605/2021., Kúria Bfv. 783/2022.

tevékenysége a külvilág előtt rejtve valósul meg, az egyes cselekményekhez kapcsolódó személyek összehangolt tevékenységével.”

A „keretek közötti értelmezést” az irányadónak szánt említett határozatok már direkter módon, úgy fogalmazták meg, hogy „*a konspiratív működés a korábbi fogalmi elemek közül az összehangolt működésnek feleltethető meg, amennyiben az a külvilág előtt rejtve valósul meg, de nem jelenti a teljes szervezet minden tagjával való együttműködést, hanem az egyes cselekményekhez rendelt személyek összehangolt tevékenységét feltételezi.*” (A tautológia azonban mindvégig megfigyelhető: „*a konspiráció összehangolt tevékenység, ha az [...] a tagok összehangolt tevékenységét feltételezi.*”) A két fogalom nehezen igazolható azonosításához persze hozzájárulhatott a definíciót átformáló 2019. évi LXVI. törvény indokolása is, ami – ha egyenlőségjelet nem tett is a fogalmak közé – szintén tartalmaz utalást arra, hogy a „konspiratív működés” és az „összehangoltság” között kapcsolat teremthető.¹⁴

E kapcsolat azonban további ismérveket feltételezve sem fogható fel szinonimaként. A két fogalom nyilvánvalóan teljesen eltérő tartalmat hordoz, az egyik nem értelmezhető a másik „keretei között”, még kevésbé annak „megfeleltetve”. A korábban megkívánt összehangoltság teljesen objektív kritérium, a szervezet belső viszonyait, zártan együttműködő kapcsolatrendszerét érintette, tehát azt, hogy az egyes csoporttagok szervezetben elfoglalt helye, feladatai világosan meghatározva miként kapcsolódnak más tagok szerepéhez, feladataihoz.¹⁵ A konspiráció ezzel szemben jellemzően a külvilághoz fűződő rejtőzködő viszonyra helyezi a hangsúlyt, nem az ettől függetlenül fennálló kapcsolatrendszer szükségszerű jellemzője.

Nem segítette az elhatárolást az sem, hogy a korábbi definíció értelmezése során az összehangoltság kapcsán „*a bűnös tevékenység (cél) érdekében kifejtett tevékenység koordinálásának*” szükségessége is felvetődött, abból kiindulva,

14 A 107. §-hoz fűzött indokolás: „*A módosítás a csoport működése tekintetében a korábban használt összehangoltságot, mint fogalmi elemet felcseréli a konspiratív működési jellegre. Úgy tűnik, hogy az összehangolt magatartást a jogalkalmazás nem a jogalkotói szándéknak megfelelően értelmezte, vagy egyes esetekben az értelmezését elmulasztotta. Pedig az összehangoltság szintén minőségi többletet kívánt érzékelteni a bűnszövetség szervezethez képest. Az összehangoltság jelentette volna az elkövetők közötti koordinációt, a lebukás megelőzése érdekében tett – több esetben önálló bűncselekményként büntetett – lépéseket, a bűncselekményből származó előny szervezett elosztását, a bűncselekmények elkövetésének feladatmegosztáson alapuló tervszerűségét. A már hivatkozott jogegységi határozat [4/2015. BJE – a szerző megjegyzése] azonban az összehangoltság tartalmi jelentését leegyszerűsítette, a gyakorlat pedig el is mulasztotta az alkalmazását, bizonyítás felvételét. Ezért a módosítás a fogalmat felcseréli a konspiratív jelzőre, ezzel visszatérítve a fogalmat az eredeti jogalkotói szándékhoz. A konspiratív jelleg jobban kifejezi az említett jellegzetességeket, elvárva azok bizonyítását a bűnszövetségtől való elhatárolás érdekében.*”

15 Ilyen értelemben magyarázza (egyszerűsíti és függetleníti a definíció más összetevőitől) a fogalmat az Európai Unió Tanácsa által elfogadott 2008/841 IB számú kerethatározat is: „*az összehangoltság, egyetértésben cselekvés*”.

hogyan az összehangoltság persze összehangolást is feltételez. Ez pedig magától értetődően rejtőzködve történik. Valójában azonban – ha a definíciók egyes elemei összefüggnek is – a tudatos együttműködés nem azonosítható ennek kialakításának jellemzőivel sem. Az összehangoltság helyébe lépő konspiráció persze csoportszinten bizonyos összehangolást akkor is igényel, ha egyetlen személy is „konspirálhat”, de a leplezés nem az egyetértésben cselekvés szükségszerű eleme, hanem lehetséges, mondhatni gyakori jellemzője. Éppen ezért volt szükség további elemként a hierarchiára, ami viszont – mint láttuk – az idézett kúriai értelmezés szerint nem rendszerszervezési kritérium: egyetlen személy (részleges) irányítói jogköre is megalapozhatja.

Különös, de így még az is felvethető, hogy az újabb definíció egyes értelmezések szerint lényegében nem szigorította a feltételrendszert, hanem éppenséggel enyhítette, szélesebbre tárva a fogalom kapuit, vagy legalábbis ébren tartva a fogalmak hatókörét érintő polémiákat.

Vitatható értelmezési kérdések a gyakorlatban

Az utóbbi bő fél évtized közzétett anonimizált ítéletei között tallózva véletlenszerűen kiválasztottam mintegy húsz olyan költségvetési csalás miatt indult ügyet, amelyben legalább három vádlott szerepelt. (Ezek között mindössze két olyan ügy volt, amiben pontosan csak három terhelte ügyében született ítélet, az ügyek csaknem felében a vádlottak száma meghaladta a tízet.) Ezeknek az eseteknek közel kétharmadában az ítélet – esetenként csak a terheltek egy része tekintetében – megállapította a bünszervezet keretében történő elkövetést. Mindezt a korábbi arányokkal összevetve úgy tűnik, a gyakorlat változatlanul hajlamos a bünszervezet együttműködés bármely szintjén (megjegyzem teljesen „szervezetlen”, spontán elkövetéssel nem is találkoztam) az enyhébb, és legtöbbször aggálytalanul megállapítható bünszövetség helyett eleve a súlyosabb társas bünelkövetési formából kiindulni. Jellemző az is, hogy a bünszervezet jogerős megállapítását – a nagyrészt kötelezően alkalmazandó igen súlyos következmények miatt – nagy arányban követik védelmi felülvizsgálat-kezdemenyezések. Ezek kapcsán a Kúria vagy fenntartotta azt a korábbi álláspontját, hogy a bünszervezeti elkövetés vitatása rendkívüli jogorvoslattal nem támadható büntetéskiszabási kérdés,¹⁶ vagy – az ilyen tárgyú kérelmet felülvizsgálati

16 Például: „A bünszervezet büntető anyagi jogi fogalom a bünszervezetben elkövetés megállapítása ugyanakkor tényből levont jogi következtetés eredménye, ez azonban nem a bűnösségre vagy a cselekmény jogi minősítésére, hanem a büntetés kiszabására vonatkozik.” (EBH 2013. B10.).

okként elvileg elfogadva is – a jogorvoslatot törvénysértő büntetés hiányában tekintette kizártnak.¹⁷

A pontosabb következtetések levonása persze jóval alaposabb, részletesebb, több ügyre kiterjedő, és elemzőbb vizsgálatot igényelne. Ám szinte csak beleolvasva az indoklásokba, olykor alapos kételyek fogalmazhatóak meg a bünszervezet egyes fogalmi elemeinek helyes értelmezését illetően. Ezúttal a területi keretek csak néhány példa kiemelését teszik lehetővé.

- a) Esetenként már a csoport megállapítása is kissé erőltetett érvek mentén történt. Az egyik felülvizsgálati indítványban a védő azt kifogásolta, hogy a támadott határozat két terhelt ellen folyó eljárásban állapította meg a bünszervezeti elkövetést, csoportról tehát nem volt szó. A Kúria jogerős döntést mintegy kiegészítve és felülbírálvá rámutatott, hogy ez kétségtelen, de van egy harmadik személy is, akit ugyan nem ebben az eljárásban ítélték el, így az ügyben csak „egyéb érdekelt”, de cselekménye kapcsolódott a két vádlotthez. Így sikerült a minimális három főt összehozni. Ha ez megindokolható is, e három fő esetében a további fogalomképző ismérveket kritikusabban kellett volna értékelni, ez azonban elmaradt.¹⁸
- b) A konspiráció fogalmának tartalmát érintő elvi problémákra már korábban utaltam. E körben született olyan határozat is, amely a konspirációt egyszerűen a tagok egymás bűnös szándékát, törekvéseit kölcsönösen erősítő hatásával azonosította.¹⁹ A fogalmat önállóan, a korábbi összehangoltságtól függetlenül kezelni próbáló döntések már abban részben eltértek, hogy a konspirációnak feltétlenül kifelé kell megnyilvánulnia, vagy ez jelentkezhethet az egyes vezetők, csoporttagok, szervezeti szintek között is. Van olyan döntés, amely szerint „a konspiráció külső és belső is lehet”,²⁰ a határozatok többsége azonban ezt a külvilággal való viszonyra korlátozta. Nem

17 Például: BH2021. 217. II., Kúria Bfv. 587/2022., Kúria Bfv. 679/2024. Azt azonban tegyük hozzá, hogy a legtöbb indítványt a „törvényi kizártság” megállapítása mellett mégis érdemben elbírálták. A kérdésre röviden a következtetések kapcsán még kitérek.

18 Kúria Bfv. 1102/2022.

19 Kúria Bfv. 1286/2019. (Ezt a határozatot kivételesen nem költségvetési csalás miatt indult ügyben hozták.)

20 Szegedi Ítéletábrla Bf.III. 97/2019. A határozat szerint „a belső konspiráció lényege az, hogy a szervezeten belül ne ismerjék a többi résztvevő pontos feladatkörét, ne rendelkezzenek róla teljes körű információkkal, hiszen így egy esetleges lebukás esetén az adott személy nem 'rántja magával' a teljes elkövetői kört.” Bár a döntés a konkrét ügyben a „külső konspiráció” jellemzőit is rögzíti, az indoklás szerint elvileg a tagok elszigetelésén, ezáltal a csoportos lelepleződés kockázatának csökkentésén alapuló „belső konspiráció” önmagában is kielégítheti a fogalmat. Kérdés, hogy elképzelhető-e olyan ügy, amit kizárólag „belső konspiráción” alapuló szervezetség jellemez. Ezzel kapcsolatban egyébként okkal vethető fel, hogy a „belső konspiráció” megkövetelése az alsóbb szinten elhelyezkedő csoporttagok, de különösen a bünszervezethez alkalmi módon kapcsolódó személyek esetében a szervezett megítélést tekintve kontraproduktív is lehet, hiszen a sikeres leleplezés elfedheti a bünszervezeti formát, s így az említett személyek tudattartama nem feltétlenül fogja át a bünszervezetiség kritériumait (Nagyencsi, 2021).

egységes a gyakorlat abban sem, hogy a konspirációnak tárgyi értelemben pontosan mire kell vonatkoznia. A bűnszervezetek ugyanis mindig konspiratíván működnek abban az értelemben, hogy magától értetődően leplezni próbálják a gyakran legális működés látszatát keltő keretek között (révén) elérni kívánt bűnös célt. Ez azonban a szervezett bűnözésnek szükségszerű velejárója: természetes, hogy az elkövetők törvénysértő törekvéseik, tetteik elfedésével vagy legalizálásval próbálkoznak. Az új definíció azonban „konspiratíván működő csoportot” fogalmaz meg, ez pedig inkább azt az értelmezést erősíti, hogy a konspirációnak a hierarchikusan, hosszú távra szervezett bűnözői szindikátus ilyen minőségben fennálló léte (a folyamatos működésben testet öltő létezésének leplezésére) is legalább részben ki kellene terjednie. Ennek igazolása azonban csak az ügyek egy részében érhető tetten. Ezekben a konspiratív működés megállapításához megnyugtató alapot adtak például a leplezett eszközök általi rögzíthetőséget kerülő és közvetítők beiktatásával zajló kommunikációk, üzenetváltások, a sűrűn cserélt, vagy a tartózkodási hely megállapítására alkalmatlan VoIP-telefonok, továbbá belső „tolvajnyelv”, kódrendszer használata, fedőirodák működtetése stb. Nyilvánvaló, hogy ezekkel az együttműködési kereteket, a feladatok szervezett egymásra épülését próbálták leplezni. Ezzel szemben visszatérő érve számos határozatnak, hogy a konspiráció azonosítható magával a bűnös módon szervezett tevékenységgel, az elkövetés módszerével. Az egyik határozat szerint például *„mindenben megfelel a konspiratív működés feltételeinek”,* hogy *„a bűnszervezet tagjai a cégek élére anyagi és kapcsolati háttérrel valamint szakismerettel nem rendelkező személyeket állítottak”,* s a *„könyvelési iratokat utóbb megsemmisítették.”*²¹ A hasonló ügyekben azonban az áfacsalások alapvető módszere eleve feltételezi tényleges munkát nem végző alvállalkozói hálózattal „működtetését”, s az, hogy a bűnös nyereség realizálása után a terhelő bizonyítékoktól igyekeztek megszabadulni, az szintén aligha „konspirációs működés”. Őrizték volna meg, és adták volna át az ellenőröknek a hamis bizonylatokat?

Egyes döntések a konspiráció körébe vonják önmagában már „az ügyletek fiktív számlákkal való leplezését” is, ami nélkül megint csak nem lett volna elkövethető a költségvetési csalás, hiszen a számlák a jogosulatlan adóelvonás eszközei voltak.²² Egy másik felülvizsgálati határozatban a Kúria a következőket tartotta kiemelésre érdemesnek: *„A konspiratív*

21 Kúria Bfv. 1377/2020.

22 Kúria Bfv. 71/2023.

működést jelentheti az ún. körhinta jellegű költségvetési csaláshoz a megtevéstetéshez szükségesnél több cég bevonása, s a számlakibocsátó cégek tényleges irányítóinak háttérben maradása.”²³ A döntés tehát itt azzal érvel, hogy ha egy kriminális gazdasági tevékenység végzéséhez több céget vonnak be, mint amennyi a bíróság szerint a „megtevéstetéshez szükséges”, az a konspiráció bizonyítéka lehet, miként az is, ha a számlakibocsátók személyükben igyekeznek háttérben maradni.

- c) A további fogalmi elemek elemzése helyett csak arra utalok még, hogy mindig voltak és ma is vannak a bűnszervezet definíciójának nyelvtani problémái is. A „legalább három személyből álló csoport” felesleges szószaporítás: a Btk. fogalomrendszere szerint a személyösszesség éppen attól csoport, hogy minimum három főből áll. A „hosszabb” időre szervezettség esetében a „hosszú” jelző közép fokát csak abban az esetben lenne indokolt használni, ha megkülönböztethető lenne az alapfoktól. Ám nem tudható, hogy a hosszabb mihez képest hosszabb. Továbbmenve: mindig is problematikus volt a definícióban a célként legalább öt évi fenyegetettségű bűncselekmény meghatározása, mert ez a megfogalmazás az alanyi oldal tudattartamát nem kiemelt súlyú deliktumok megvalósításának szándékához köti, hanem az ezt kifejező büntetési tétellel próbálja számszerűsíteni. Aki bűnözésre adja a fejét, annak esetében nyilván nem követelmény a büntetési tételek pontos ismerete, de a súlyosság egzakt voltának nem is az alanyi oldalon kellene elsődleges célként megfogalmazódnia. (Aligha van olyan bűnöző, aki így szervez csoportot: „Nosza, kövessünk el legalább 5 évnyi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeket!”) A helyesebben megfogalmazott cél nyilván úgy hangzana, hogy a szándék olyan súlyos bűncselekmények elkövetése, melyeket a törvény legalább öt évi szabadságvesztéssel fenyeget. A nyelvtani pontosság persze nem érdemi kérdés, ám hiánya szintén a definiálás permanens problémáira utal.

A tapasztalatokat összefoglalva úgy vélem, a büntetőjogtól egyébként is elvárható megszorító értelmezés igényének jegyében kritikusabb fogalomhasználat lenne indokolt. A „szervezettség” helyes felfogás szerint jóval többet kellene jelentsen, mint a gazdasági folyamatokat egyébként is jellemző munkamegosztás; a hosszabb időnek inkább az életmód, a bűnözésre való tartós beállítottság, mint a konkrét időtartam ad értelmezési kereteket; konspirációnak pedig szintén minőségileg mást kellene takarnia, mint a bűnözéssel szintén nyilvánvalóan együtt járó rejtőzködés.

23 Kúria Bfv. 1329/2022.

Mindez távolról sem valamiféle „menlevél” kísérlete, nem általános dekriminálizációs törekvés. Nem vitatom, jócskán vannak az együttműködés valóban összetettebb, strukturáltabb fokát mutató, kimunkált kapcsolatrendszeren alapuló költségvetési csalások, s annak is vannak jelei, hogy folyamatos tendencia ezek egyre markánsabbá, veszélyesebbé válása. Azt azonban ettől függetlenül állítom, hogy ma sokszor hiányzik a megfelelő differenciálás a gazdasági tevékenység csaknem immanens elemének tekinthető kriminális szervezettség szükségszerű, enyhébb és súlyosabb formái között. Gyakorlati haszna, kézzelfogható előnye a súlyosabb minősítésnek egyébként általában nincs is. Egy súlyos vagyoni hátrányt, bünszövetségben okozó áfacsaló esetében, jellemzően a számlagyárosokkal és a szolgáltatásaikat igénybe vevőkkel szemben, a törvény akár tízéves szabadságvesztés kiszabását lehetővé teszi, ami a gyakran szinte szükségszerűen használt hamis magánokiratokra tekintettel ennél több is lehet. Ezzel szemben gazdasági bűnügyekben a bünszervezeti elkövetés megállapítása esetén a legsúlyosabb esetekben is legfeljebb csak ennek felét elérő büntetések születnek (ami legtöbbször nem is kifogásolható). Ezért természetesen nem annyira gyakorlati, sokkal inkább elvi okokból tehető kérdésessé a bünszervezeti elkövetések megállapításának olykori erőltetése. Vissza kellene adni ennek a fogalomnak a valódi súlyát, rangját, tényleges jelentőségét.

Diszfunkcionálissá válható súlyos következmények

Az előzőekben vázolt dogmatikai, értelmezési vitáknak persze távolról sem csak elvi jelentősége van, mert a jogi konzekvenciáknak igen nagy a gyakorlati tétje. Essék ezért néhány szó a minősítés lehetséges következményeinek hatásáról is.

Ma egy költségvetési csalás bünszervezet keretében történő elkövetése esetén (tehát csak a témánk szempontjából specifikus előírásokat tekintve):

- a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik [Btk. 91. § (1) bekezdés];
- a szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre nem függeszthető fel [Btk. 86. § (1) bekezdés b) pont];
- a két évi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést fegyházban kell végrehajtani [Btk. 37. § (2) bekezdés bb) pont];
- a feltételes szabadságra bocsátás kizárt [Btk. 38. § (4) bekezdés c) pont];
- mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van [Btk. 91. § (2) bekezdés];
- a végleges hatályú foglalkozástól eltiltás alól a bíróság az eltiltottat nem mentesítheti, ha az eltiltás méltatlanság okán, véglegesen történt [Btk. 53. § (4) bekezdés];

- a bűnszervezet ideje alatt szerzett vagyont az ellenkező bizonyításáig elkobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni [Btk. 74/A. § (1) bekezdés a) pont] és
- költségvetési csalásnál a vádiratig történő megfizetés esetén nincs helye korlátlan enyhítésnek bűnszervezeti elkövetés esetén sem [Btk. 396. § (8) bekezdés].

Mindez a gyakorlatban a következőket jelenti.

Egyezséget az elkövető bűnszervezet felrovása esetén nem kezdeményez, és egyezségi ajánlatot nem fogad el, mert a számára legnagyobb tétellel járó végrehajtandó szabadságvesztést (ami azért az ügyek egy részében, különösen az időmúlásra tekintettel „határeset” lenne) nem tudja alku esetében sem elkerülni. A mostanában gyakori fogadkozások ellenére igen nehéz lesz így az egyezségeket a jelenlegi mélypontról kimozdítani. Együttműködés hiányában pedig csökkennek az önkéntes, vagy az egyezés keretében teljesíthető kártérítési lehetőségek is. A bűnszervezeti keretek figyelembevételével javasolt mértékes indítvány szintén nem vonzó alternatíva, marad az idő- és munkaigényes, de az elkövető szemszögéből legalább biztos kimenetelűnek nem minősíthető és különféle praktikákkal elhúzható tárgyalás. A korlátlan enyhítés kizárása gyakorlatilag ugyancsak az önkéntes reparáció ellen hat. A feltételes szabadság kedvezményének elvonása növeli az amúgy is nehezen kezelhető mértékű börtönpopulációt, és nem ösztönöz a szabadságvesztés végrehajtásának önkéntes megkezdésére sem.

Úgy vélem ezért, a szervezettség súlyosabb minősítéséhez nehezen igazolhatóan ragaszkodó, ennek érdekében olykor akár erőltetett érveket kereső kiterjesztő gondolatmentek helyett kritikusabb fogalomhasználat lenne indokolt. Ez a mai szabályozási környezetben is növelhetné a terheltek együttműködési készségét és jóvátételi hajlandóságát. Ha – mint ahogyan ez egyre határozottabb igény – a költségvetést károsító bűncselekmény esetében nem a fegyintézetek megtöltése az elsődleges cél, hanem a bűnös úton szerzett vagyon visszaszerzése és a reparáció, akkor a bűnszervezet keretében történő elkövetést a valóban indokolt, legsúlyosabb esetekre kell fenntartani. Sajnos lesz ilyen is, jöcskán.

Megfontolható javaslatok

Befejezésként álljon itt néhány, az előzőekből következő, talán meggondolásra érdemes, a jövőt érintő felvetés, javaslat is.

- a) A bűnszervezet fogalmi elemeit ismét át kell tekinteni, a definíció egyes összetevői közötti átfedéseket, bizonytalanságokat, többféle értelmezésre alapot adó magyarázatokat lehetőleg világos törvényi fogalmakkal, értelmező rendelkezésekkel meg kell szüntetni, vagy legalább csökkenteni.

- b) A már 20 éve forgalomban lévő 4/2005. BJE számú jogegységi határozatot végre hatályon kívül kell helyezni és helyette – az esetleg új értelmező rendelkezések fogalmi elemeit is figyelembe véve – új jogegységi határozatot kell alkotni. A korábbi iránymutatás még az előző bünszervezet-fogalmak körében tett számos túlhaladott, vagy már akkor vitatható megállapítást. Az áttekintés során például erősen megfontolnám annak az értelmezésnek a fenntartását, mely szerint a bünszervezetben elkövetés megállapítható azzal szemben is, aki – eseti jelleggel – akár egyetlen cselekményt tettesként vagy részesként bünszervezethez kapcsolódva valósít meg. Ez ugyanis indokolatlanul fűz azonos következményeket a bünszervezetet folyamatosan működtető, koordináló, erre mintegy életvitelszerűen berendezkedő vezetők és csoporttagok, illetve a bünszervezettel akár alkalmilag érintkező elkövető tetteihez. Mindezt a büntetéskiszabás csak részben képes korrigálni. Az ilyen, egyébként nem ritka alkalmi elkövetés – még azt a gyakran vitatható körülményt feltételezve is, hogy a terhelt tudattartama valamennyi fogalmi elemre kiterjed – bünszövetség megállapításához is kevés, miért gyömszőlnénk a legsúlyosabb társas bűnelkövetési formába? A bűnösségi körülmények körében persze értékelhető.
- c) Nem látom indokoltnak, hogy a bünszervezeti elkövetés fogalmát, következményeit – általános részi kategóriaként – valamennyi szándékos bűncselekményre fenntartsuk, és azzal kapcsolatban is kétségek fogalmazhatók meg, hogy indokolt-e már az egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeket mint a bünszervezet céljaként szóba jöhető deliktumokat is a definíció mellőzhetetlen elemeként kezelni. Észszerűen ugyanis nem magyarázható meg sem az, hogy – legalábbis elvi szinten – fogalmilag szinte biztosan kizárt bűncselekmények célzata is megalapozza a bünszervezeti elkövetés lehetőségét, sem pedig az, hogy az enyhítő szakasszal nálunk elvileg akár pénzbüntetéssel büntethető bűncselekmények elkövetésére irányuló szándék a legsúlyosabb szervezeti keretek közötti elkövetés feltételei között szerepel. Persze tudjuk, hogy nemzetközi jogi kötelezettségeink a bünszervezet céljaként legalább négy évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeket írnak elő,²⁴

24 Lásd például az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi CI. törvény 2. cikk a) és b) pontját, valamint az Európai Unió Tanácsának az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról szóló, 1998. december 21-i együttes fellépésének 1. Cikkét: „*bűnöző szervezet kettőnél több személy hosszabb időre szóló szervezett együttműködése olyan bűncselekmények összehangolt elkövetésére, amelyek büntetési tételének felső határa legalább négyévi szabadságvesztés büntetés.*”

ezért az ezzel kapcsolatos hatályos hazai szabályozáson nehéz változtatni. Ám arra, hogy a mi relatíve meghatározott és lépcsőzetes (ráadásul tradicionálisan igen széles intervallumokat tartalmazó) szankciórendszerünk nem teljesen kompatibilis az európai egyezményekben és ajánlásokban hivatkozott tételkeretekkel, nem feltétlenül úgy adható adekvát válasz, hogy túlteljesítjük az ajánlásokat. Meg kellene találni annak a módját, hogy csak a valóban indokolt körű és súlyú esetekhez kapcsolódhassanak a bünszervezeti elkövetés szigorú következményei. Ennek egyik lehetséges módja – bár nyilván csak részben oldhatja meg, de legalább csökkentheti a vázolt problémákat –, hogy ismét minősített esetként szabályozzuk a bünszervezet keretei között történő elkövetést, megfelelő tárgyi körben és megfelelő súly szerinti szelekcióval.

- d) Végül (egy egyelőre sajnos aktualitást vesztő) felvetés: reméltem, hogy olyan törvénymódosítás születik, amely a bünszervezeti elkövetés jogerős ítéletben történő megállapítását vagy kizárását felülvizsgálati eljárásban a felemelt büntetési tételkeretek kimerítésétől függetlenül, érdemben lehetővé teszi. Ez egyébként akár értelmezés (iránymutatás) révén is megoldható lett volna. Sajnos a Be. 2025. szeptemberben hatályba lépő, ezt érintő változása a jelenlegi többségi (elhárító) gyakorlatot erősíti meg. Eszerint bünszervezeti elkövetést sérelmező felülvizsgálati indítvány csak akkor terjeszthető elő, ha a korábban eljáró bíróságok a bünszervezet megállapítása mellett a megtámadott határozatban alkalmazotthoz képest eltérő büntetési tételkeret kihasználásával szabták ki a büntetést.²⁵ Ennek részletes kritikája szintén meghaladná e tanulmány kereteit, csak annyit jegyzek meg, hogy nézetem szerint a bünszervezeti elkövetés téves értékelése is olyan, az anyagi jog szabályai megsértésének körébe vonható jogkérdés, amihez – mint láttuk – önmagában igen súlyos következmények társulhatnak. Az így kiszabott büntetés, a kétszeresre emelt felső határ folytán drasztikusan megemelkedő, s az ennek megfelelően irányadó középértékre tekintettel akkor is igazolhatatlanul súlyos szankciót eredményezhet, ha azt a kerettágítás lehetőségének figyelmen kívül hagyásával szabják ki. Ilyen esetben nehéz annak elfogadható indokát adni, hogy a felülvizsgálatot

25 2025. évi XLIX. törvény értelmében 2025 szeptemberétől a Be. 649. § (1) bekezdése új felülvizsgálati okkal egészül ki: [Felülvizsgálati indítvány terjeszthető elő, ha a bíróság] a bűncselekmény törvénysértő minősítése miatt szabott ki olyan büntetést, illetve alkalmazott olyan intézkedést, amely a felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott határozat szerint irányadó büntetési tételkerettől eltérő, törvényes büntetési tételkeretre figyelemmel aránytalanul súlyos vagy aránytalanul enyhé.

mégis eleve „törvényben kizártnak” kell tekintenünk. A módosítás emellett felvethet diszkriminációs problémákat is.²⁶

Az Alkotmánybíróság 2017-ben egy költségvetést károsító bűncselekmény kapcsán benyújtott alkotmányjogi panaszban leszögezte: „*A bűnszervezet [...] nem bűnözők puszta szövetsége vagy az elkövetett bűncselekmények kumulációja. Az elkövetési alakzat veszélyessége abból fakad, hogy [...] a tagoktól elkülönülő, önálló hatalmi entitássá válik, amely káros hatásait így tartósan és széles körben képes kifejteni.*”²⁷

E tetszetős kriminológiai értelmezésnek persze a büntetőjogi fogalomhoz nincs sok köze, de jól érzékelteti annak a nagyon magasra tett mércének, annak a kiemelkedő követelményszintnek az igényét, amit e legsúlyosabb társas bűnelkövetési forma garanciális fogalmának meghatározásakor és alkalmazásakor is követnünk kéne.

Egyszer talán fogjuk is.

Felhasznált irodalom

- Angyal P. (1915). *A kultúra kriminál-etiológiai jelentősége*. Büntetőjogi tanulmányok.
- Bócz E. (2008). A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról. *Magyar Rendészet*, 8(4), 5–23.
- Fodor B. (2025). Gazdasági bűnözés, szervezett bűnözés. *Büntetőjogi Szemle*, 14(1), 32–36.
- Gál A. (2020). Megjegyzések a bűnszervezet új törvényi fogalmának értelmezéséhez. *Magyar Jog*, 67(12), 669–676.
- Gellér B., & Bárányos B. (2019). Meddig tágítható a bűnszervezet-fogalom? Büntetőjogi és alkotmányos aggályok a bűnszervezet-fogalom bírósági értelmezésével kapcsolatban. *Magyar Jog*, 66(7–8), 468–476.
- Katona G. (2000). *A szervezett bűnözés Magyarországon*. BM Kiadó.
- Korinek L. (2013). *Út a statisztikától a rendészet elméletéig*. Akadémiai székfoglaló előadás. MTA.
- Losonczy I. (1961). *A tettesség*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

26 Az ügyész eszerint mindig felülvizsgálati indítvánnyal élhet a bűnszervezeti elkövetés megállapítását kérve, hiszen ezzel egyben szükségszerűen eltérő (felemelt felső határú) tételkeret szükségességére hivatkozik. (Annak eldöntése pedig, hogy ez „aránytalanul” enyhe büntetéssel járt-e, a definíció értékelést igénylő, nem egzakt eleme, vagyis nem önmagában a felülvizsgálatot kizáró ok, ezt csak az indítvány elbírálásakor lehet igazolni, vagy cáfolni.) A védelem viszont ki lesz zárva a bűnszervezeti elkövetés vitatásából azokban a gyakori esetekben, amikor a bíróság megállapítja e súlyos elkövetési formát, a büntetést azonban – ahogyan az lenni szokott – nem a kerettágítás kihasználásával (mégis esetleg indokolatlanul súlyos mértékben) szabja ki. Kérdés, hogy ez megfelel-e a fegyverek egyenlősége elvnek?

27 2031/2017 (III. 7.) AB határozat.

- Molnár G. M. (2022). A bünszervezet tegnap és ma. In Domokos A. (Szerk.), *Gazdasági bűnözés, 2021: konferencia előadásainak szerkesztett változata* (pp. 47–66). Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK.
- Nagycenki T. (2021). Bünszervezet újratöltve – Néhány gondolat a hierarchikus szervezettség és konspiratív működés követelményéről. *Magyar Jog*, 68(1), 35–45.
- Tóth M. (2015). A bünszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 62(1), 1–10.
- Tóth M. (2024). Hogy ne érje meg... Megjegyzések a vagyonvisszaszerzés kérdéséhez. *Magyar Jog*, 71(9), 509–515.

Alkalmazott jogszabályok és bírósági határozatok

1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről
1950. évi 24. törvényerejű rendelet a társadalmi tulajdon büntetőjogi védelméről
1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
2001. évi CXXI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről
2011. évi LXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról
2019. évi LXVI. törvény Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról
2025. évi XLIX. törvény igazságügyi tárgyú törvények módosításáról
- BH2021. 217. II.
- EBH 2013. B10.
- Kúria Bfv. 1102/2022.
- Kúria Bfv. 1200/2019.
- Kúria Bfv. 1286/2019.
- Kúria Bfv. 1329/2022.
- Kúria Bfv. 1377/2020.
- Kúria Bfv. 14/2021.
- Kúria Bfv. 572/2020.
- Kúria Bfv. 587/2022.
- Kúria Bfv. 605/2021.
- Kúria Bfv. 679/2024.
- Kúria Bfv. 71/2023.
- Kúria Bfv. 783/2022.
- Kúria Bhar. 571/2019.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Tóth M. (2025). A költségvetési csalások mai jellemzői – szükségyszerű szervezettség, vagy konstruált „szervezetiség”? *Belügyi Szemle*, 73(11), 2267–2287. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i11.pp2267-2287>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Tóth Mihály, aki a toth.mihaly@kre.hu e-mail címen érhető el.